

sprężenie zwrotne między tymi zagadnieniami a ideą sprawiedliwości (s. 89). Aczkolwiek w zakresie zasad poprawnej legislacji szczególny nacisk kładzie na sprawiedliwość proceduralną.

Oczywistość powiązania podatków z prawem własności prowadzi Autora do zadania kilku istotnych pytań o granice władztwa podatkowego w odniesieniu do tego prawa podmiotowego. Naczną jest ta, że wyrzucenie podatnika z własności prowadzić musi do pozbawienia zdolności podatkowej źródła podatkowego. To jednak byłaby etyka pastucha w stosunku do owiec. We współczesnym złożonym systemie prawnym granice te wyznaczone są wartościami konstytucyjnymi, składającymi w znacznej mierze konstytucją jedynie deklarowanymi. W tym sensie wartością taką jest przede wszystkim zasada legalizmu (s. 94), a także zasada proporcjonalności (s. 97), jako wyznaczająca nieprzekraczalną granicę opodatkowania, którą jest nienaruszalność istoty prawa własności.

Niezmierznie interesującymi problemami etycznymi związanymi z podatkami są zagadnienia stosowania prawa podatkowego. Autor słusznie, aczkolwiek nie zawsze konsekwentnie, sprowadza te zagadnienia do wzajemnej relacji podatnik – organ podatkowy – wymiar sprawiedliwości. W tym zakresie sama regulacja prawna stanowi tu jedynie tło rozważań praktyki prawopodatkowej. Zauważyć jednak można, że w przypadku sądownictwa administracyjnego Autor dokonuje pewnego pomieszczenia porządków, mianowicie traktuje prawne zadania sądów administracyjnych jako ich funkcje (s. 151-161). Zdaje się, że stwierdzana badaniami socjologicznoprawnymi (zob. M. Borucka-Arctowa, K. Pałeczki, *Sądy w opinii społeczeństwa polskiego*, Warszawa 2003) całkowita delegitymizacja społeczna sądów w Polsce, zdaniem Autora, nie dotyczy sądownictwa administracyjnego. W rzeczywistości, aczkolwiek być może w stopniu mniejszym niż sądownictwa powszechnego, dotyczy. Właśnie lektura recenzowanej książki stwarza bardzo dobrą płaszczyznę podjęcia pożytecznej refleksji, która być może da impuls do poprawy tej wysoce niebezpiecznej sytuacji.

W krótkiej recenzji nie sposób przedstawić choćby samej treści książki omawiającej złożoną problematykę podatków w relacji do etyki. Zupełnie zaś brak możliwości ujawnienia czy odniesienia się do wielu istotnych poruszanych w niej zagadnień. Zamiast konkluzji stwierdzę więc tyle: przed lekturą recenzowanej książki Andrzeja Gomulowicza nawet nie podejrzewałem, że tak głęboko interesuje mnie problematyka podatkowa. Książkę tę warto przeczytać. Chociażby po to, aby więcej zrozumieć z otaczającej rzeczywistości niedającej sprowadzić się do kategorii ściśle reistycznych.

Jarosław Mikołajewicz

Co z tą pracą? Pomorze Zachodnie w perspektywie interdyscyplinarnej i międzynarodowej, red. Stanisław Flejterski, Wydawnictwo ZAPOL, Szczecin 2013, ss. 606.

Co z tą pracą? – proste pytanie zawarte w tytule recenzowanej książki – monografii wieloautorskiej – już zachęca do jej co najmniej przejrzenia. Odpowiedź na to pytanie nie jest prosta i podejmowali się jej już wielokrotnie specjaliści wielu dziedzin nauki i praktyki i jak dotąd nie znaleziono na nie właściwej jednoznacznej odpowiedzi. Nie znajdują jej również Autorzy prezentowanej monografii, ale bardzo silnie wpisują się w szeroką dyskusję na temat konstrukcji, kondycji, parametrów oceny i struktury rynku pracy. Zestaw Autorów jest bardzo szeroki i zróżnicowany. Poczynając od samodzielnych pracowników nauki, profesorów i doktorów habilitowanych, poprzez adiunktów i doktorantów uniwersyteckich, na pracownikach kadry administracyjnej i zarządów przedsiębiorstw kończąc. Cenne jest, że analizy zawężono do jednego województwa (zachodniopomorskiego), gdyż to precyzuje adresatów opracowania. W zasadzie monografia jest bardzo obszernym i przez to ciekawym studium rynku pracy na Pomorzu Zachodnim. Rynek pracy obserwowany i analizowany jest z wielu stron i na różnych płaszczyznach – z punktu widzenia pracodawcy i pracobiorcy, biorąc pod uwagę wiek i płeć potencjalnego pracownika, jego wykształcenie i doświadczenie zawodowe czy nawet chęć zatrudnienia.

Monografia licząca ponad 600 stron podzielona jest tematycznie na trzy rozdziały, pozwalające usystematyzować analizowane zagadnienia. Rozdział I zawiera próbę zdiagnozowania stanu

obecnego kondycji zachodniopomorskiego rynku pracy ze strony podażowej i popytowej. Autorzy kolejnych rozdziałów na podstawie dostępnych danych statystycznych dokonują analizy i wstępnej prognozy podaży i popytu na pracę, uzupełniając ją prognozami demograficznymi (P. Nowak). Ciekawe jest zestawienie porównawcze pozycji osób młodych na rynku pracy w Polsce (woj. zachodniopomorskie, lubuskie i dolnośląskie) i Niemczech (przygraniczne z Polską landy – Meklemburgia, Brandenburgia i Saksonia). W nawiązaniu do „Strategii Europa 2020” wnioski dotyczące sytuacji młodzieży na rynku pracy nie są optymistyczne (L. Jodkowska). Uwagę poświęcono też absolwentom wyższych uczelni i ich szansom na „godziwą” pracę (W. Samitowska, A. Gwarek) i wskazano na potrzebę lepszego powiązania kierunków kształcenia z potrzebami rynku pracy. Jakby dla zachowania równowagi w analizach struktury rynku pracy z uwzględnieniem wieku pracownika, odrębny podrozdział zajmuje się osobami z „pokolenia 50+” na zachodniopomorskim rynku pracy (K. Dembczyński, K. Mądry). Podrozdział jest niezwykle ciekawy, ponieważ opiera się na rzetelnym badaniu empirycznym, którym objęto próbę 200 osób w wieku 50-60 lat (kobiety) i 50-65 lat (mężczyźni), potencjalnych pracowników. Dodatkowo uzupełniono próbę grupą 100 przedsiębiorców i 30 doradców zawodowych. Godna podkreślenia jest dbałość o reprezentatywność każdej z prób z uwzględnieniem doboru warstwowego z podziałem na poziom zaludnienia powiatów. Nie pominięto w tym rozdziale bardzo niepokojącego zjawiska, jakim jest migracja zarobkowa (R. Korda), wybierając jako przedmiot szczegółowej analizy migrantów z Polski przebywających w Anglii i migrujących po przystąpieniu Polski do struktur UE. Wyniki analiz są o tyle ciekawe, że pozwalają ocenić nie tylko poziom migracji, ale również określić sylwetkę migranta w ujęciu demograficznym (płeć, wiek i wykształcenie) i socjologiczno-społeczny (motywy i powody migracji, wykonywany zawód w Polsce czy fakt podejmowania pracy rozbieżnej z ambicjami i kwalifikacjami zawodowymi).

Ciekawym elementem rozdziału I jest podrozdział dotyczący analiz finansowych gospodarstw domowych w Polsce i Wielkiej Brytanii (A. Stachurska) ze szczególnym uwzględnieniem problemu ich niestabilności finansowej. Wyniki analiz są ciekawe, ponieważ uwzględniają (przynajmniej częściowo) różne warunki ekonomiczne i gospodarcze występujące w tych krajach.

Znaczną część rozdziału I poświęcona jest elementom rynku pracy w podziale na sektor publiczny i prywatny (M. Koćmiel), a w szczególności ocenie poziomu zatrudnienia w tych sektorach w ujęciu terytorialnym – podział na powiaty i dynamice przeciętnych wynagrodzeń w powiatach w obydwu sektorach. Dodatkowo poddano ocenie dynamikę efektywności wykorzystania środków z programów regionalnych za lata 2000-2010 – oceniono wskaźnik zamożności i poziom absorpcji unijnych środków pieniężnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Lokalne rynki pracy były również przedmiotem analizy w odniesieniu do zatrudnienia w handlu (A. Grzesiuk) i sezonowości zatrudnienia na lokalnych rynkach pracy (M. Klonowska-Matynia, K. Radlińska) oraz makroekonomicznych uwarunkowań ich rozwoju (G. Przekota).

Rozdział kończą rozważania związane pośrednio, ale dosyć ściśle z problematyką rynku pracy, tzn. z funkcjonowaniem systemu pomocy społecznej (J. Bielec), co ma znaczenie zwłaszcza przy istniejącym wysokim poziomie bezrobocia, oraz rozważania dotyczące aspektów edukacyjnych związanych z tzw. nową kulturą pracy i jej przejawami oraz niezwykle dynamicznie rozwijającymi się technologiami informatycznymi.

Rozdział II monografii zawiera kontynuację rozważań dotyczących zachodniopomorskiego rynku pracy, lecz w nieco innym ujęciu. Szczególną uwagę poświęcono problematyce jego rozwoju, wymieniając determinanty i wskazując problemy, jakie się pojawiają wraz z wkraczaniem na nową drogę rozwojową. Zwraca się uwagę na zupełnie nowe zjawiska, jak dualizm widoczny na rynku pracy czy pojawienie się „społeczeństwa ryzyka podjęcia pracy” (K. Dreła). Słusznie podkreślono (A. Marchewka) silny wpływ BIZ na kondycję rynku pracy przez kreowanie nowych miejsc pracy i znaczenie kapitału przy podejmowaniu kolejnych przedsięwzięć inwestycyjnych (K. Janasz). Wprawdzie te ostatnie rozważania odnoszą się w zasadzie do całej Polski, lecz pozycja województwa zachodniopomorskiego nie została w nich pominięta.

Autor kolejnego podrozdziału (K. Mądry) podkreśla znaczenie potencjału wiedzy tkwiącego w szkolnictwie wyższym i analizuje poziom integracji świata nauki i biznesu, co jest znaczącym elementem rozwoju i podnoszenia konkurencyjności regionów. Podniesiono również rolę sektorów kreatywnych w rozwoju rynku pracy (A. Sokół) oraz ich powiązania z biznesem. Zwrócono baczną uwagę na znaczenie sektorów kreatywnych we współczesnej gospodarce, zaliczając do nich przede wszystkim kulturę, media i sport (J. Markiewicz, M. Tomczyk). W województwie zachodniopomorskim sektor kreatywny rozwija się głównie w zakresie projektowania (przede wszystkim mody), oprogramowania i architektury, w mniejszym stopniu zaś reklamy, muzyki czy rękodzieła, a w nieznacznym, prawie zanikowym – filmie i telewizji.

Ciekawe są kolejne podrozdziały rozdziału II dotyczące pracy na własny rachunek w opinii kobiet (S. Misiak), problemu samozatrudnienia (P. Bury, P. Gil) czy pracy w centrum miasta (R. Czyszkiewicz, W. Durka). Zdecydowaną ich zaletą są unikatowe badania empiryczne i szczegółowe analizy uzyskanych danych. Wyniki, choć nie zawsze popularne w swojej interpretacji, są niepodważalne i godne szerszego przeanalizowania, tym bardziej że dotyczą perspektyw rozwoju lub zaniku rynku pracy.

Końcowe podrozdziały obejmują analizy zagadnień zupełnie nowych w ujęciu rynku pracy, a mianowicie elementów ekonomii społecznej (A. Łukomska-Dziedzic), której przejawami są wolantariat, spółdzielczość czy ubezpieczenia wzajemne oraz wszelkie działania pozarządowe o charakterze społecznym. Ważne jest, aby te działania uzyskiwały coraz szerszą aprobatę społeczną i wsparcie sektora publicznego i prywatnego, co w przypadku województwa zachodniopomorskiego pozostawia wiele do życzenia.

Nie brakuje w rozdziale II rozważań związanych bezpośrednio z szeroko obecnie dyskutowanymi problemami biogospodarki (T. Bernat), ekorozwoju czy rozwoju zrównoważonego i odnawialnych źródeł energii (W. Gostomczyk). Rozdział nawiązuje do aktualnych dyrektyw Strategii lizbońskiej czy najnowszej „Strategii Europa 2020” i wskazuje konieczne kierunki rozwoju tych dziedzin i jednocześnie ich wpływ na lokalny rynek pracy. Również nie bez znaczenia jest wpływ rozwoju branży odnawialnych źródeł energii na możliwości rozwojowe rynku pracy i zwiększenie liczby miejsc pracy nie tylko w skali województwa, ale również całego kraju.

Ostatni podrozdział, wieńczący rozdział II, zawiera rozważania dotyczące doradztwa gospodarczego w praktycznie bliźniaczym dla zachodniopomorskiego regionie Niemiec, w Meklemburgii (E. Drechsel). Rozważania zawięzono do funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw, uznając zapewne, że w ich przypadku poprawa efektywności gospodarczej jest najbardziej potrzebna i możliwa.

Trzeci rozdział monografii różni się w swojej wymowie od dwóch pozostałych, gdyż zawiera sporo elementów o charakterze prognostycznym. W zasadzie jest to wskazanie dróg rozwoju gospodarki i rynku pracy poprzez tzw. inteligentne specjalizacje (M. Kotnis), zaangażowanie jednostek administracyjnych (K. Brzychcy) a w szczególności samorządu wojewódzkiego (M. Porada-Rochoń, M. Ziolo) czy wykorzystanie planów regionalnych jako narzędzia polityki na rynku pracy (I. Jaźwiński). Nie pominęto roli banków i instytucji parabankowych (A. Dubiecha) i centrów usług biznesowych (M. Majchrzak) w kreowaniu przedsiębiorczości i nowych miejsc pracy. Ciekawym podrozdziałem jest podrozdział zawierający szczegółowe odniesienia do przykładów skutecznego zarządzania w warunkach kryzysu gospodarczego w Zakładach Chemicznych Police (M. Jaworski, W. Naruć) oraz prezentujący wyniki prac nad aktualizacją strategii rozwoju Szczecina (D. Zarzecki, M. Kisielewska). Dwa ostatnie podrozdziały monografii to prezentacja Szczecina jako miasta i województwa zachodniopomorskiego jako regionu o wielu zaletach zarówno lokalizacyjnych, jak i ekonomiczno-społecznych, pozwalających na skuteczne konkurowanie z wielkomięjskimi aglomeracjami, takimi jak Kraków, Poznań czy Wrocław, o krajowy i zagraniczny kapitał. Dodatkowym atutem jest bliskie położenie przy granicy niemieckiej, przez co zwiększa się dostęp do sieci dróg i autostrad całej zachodniej Europy. Wskazano na fakt, że okres nieudolności gospodarczej prawdopodobnie już przeminął, skrupulatnie wyliczając najnowsze inwestycje zagraniczne przynoszące znaczne zyski dla regionu i regulujące nie najlepszą kondycję rynku pracy (P. Misiło). Wreszcie w ostatnim podrozdziale jego Autor (R. Falkiewicz-Szult) wraca do filozofii NANK (Nowa Aktywność Nowa Kultura), której główne idee przewijały się jako motto całej monografii, dostrzegając w niej przesłanki koncepcji Nowej Pracy wymagającej wypracowania nowych zasad życia i pracy. Głównym elementem nowego systemu społeczno-gospodarczego powinien być człowiek, jego potrzeby i właściwe wykorzystanie jego potencjalnych możliwości, co obecnie nie ma miejsca.

Zwraca uwagę swobodny i niekiedy finezyjny język monografii, rzadko spotykany w opracowaniach naukowych. W zasadzie każdy z podrozdziałów może stanowić odrębny artykuł, godny opublikowania w periodykach o mniej formalnej wymowie, przez co trafiający do przekonania „zwykłym” czytelnikowi. Ważne jest, że Autorzy podrozdziałów w wielu przypadkach piszą w pierwszej osobie liczby pojedynczej, przez co wyraźnie podpisują się pod głoszonymi stwierdzeniami. Jest to niezwykle cenne w dobie niemal powszechnej anonimowości nauki, w której wszystko „stwierdzono” lub „daje się zauważyć”. Przyjęcie takiej konwencji monografii jest zapewne zasługą redaktora naukowego (S. Flejterski), za co należą się odrębne słowa uznania. Monografia zwraca uwagę również bardzo staranną stroną edycyjną, możliwą dzięki wsparciu i szczodrości sponsorów i aktywności stowarzyszenia NANK. Nie ustrzeżono się kilku nieistotnych uchybień technicznych (powtórzenie tytułu wykresu czy „zlepienie” dwóch słów w tytule rozdziału), ale są

one niemal niezauważalne wobec objętości całej pracy, w której jest zachowany ten sam bardzo przejrzysty układ edytorski.

Adresatami monografii mogą być wszyscy z uwagi na szerokie spektrum zawartych w niej analiz w większej części szczegółowych. Książka zainteresuje pracownika i pracodawcę – jako że przedstawia stan obecny rynku pracy małego obszaru, pracownika administracji i osobę prywatną – zawiera bowiem sporą dozę unikatowych informacji szczegółowych już opracowanych, a niedostępnych w popularyzatorskich źródłach, teoretyka i praktyka – ze względu na zróżnicowany treściowo charakter podrozdziałów. Może być czytana jako całość bądź polecana do studiowania na przykład studentom-seminarzystom w zakresie wybranych części. Taka wydaje się była koncepcja Autorów i Redaktora Naukowego i koncepcję tę – zdaniem recenzenta – udało się zrealizować.

Maria Balcerowicz-Szkućnik
mariabal@ue.katowice.pl

Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje, red. Barbara Szatur-Jaworska, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2012, ss. 160.

Starość jest w ostatnich kilkunastu latach bardzo częstym przedmiotem badań diagnostycznych, prognostycznych, opracowań strategicznych, a także dyskursu społecznego zmierzającego w kierunku wypracowania optymalnego modelu spędzania i przeżywania tego dość długiego etapu życia. Bogata już literatura przedmiotu pokazuje szeroką paletę zdiagnozowanych zagadnień związanych ze starością i starzeniem się. W ostatnich kilku latach ukazało się też przynajmniej kilkanaście opracowań zbiorowych pretendujących do miana ekspertyz na temat starości. Niektóre z nich zawierają bardzo wartościowe wnioski praktyczne i oparte są na rzetelnie przeprowadzonych badaniach empirycznych. Wśród wielu publikacji poświęconych starzeniu się na uwagę czytelnika zasługuje monografia wydana jako „Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich” (2012 nr 9), a zatytułowana: *Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje*. Monografia ta zawiera 15 tekstów o ujednoliconej strukturze i podporządkowanych jednemu celowi, jakim jest przedstawienie wniosków i rekomendacji w zakresie niezbędnych działań mających służyć jako podpowiedź dla wielu podmiotów decydujących i współdecydujących o jakości życia ludzi w starszym wieku, a jednocześnie mogących spowodować uruchomienie procedur i praktyk ułatwiających życie ludziom starym w Polsce. W przygotowaniu tej zbiorowej publikacji wzięli udział zarówno członkowie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych, jak i zaproszeni Autorzy. Są wśród nich przedstawiciele takich dyscyplin naukowych, jak: polityka społeczna, prawo, socjologia, ekonomia, geriatryka, pedagogika starości, demografia, gerontologia.

Nie ulega wątpliwości, że opracowywanie strategii polityki społecznej dla osób w starszym wieku jest koniecznością, ale i również dość skomplikowanym zadaniem, zarówno z perspektywy poznawczej, jak i aplikacyjnej. Autorom tekstów zgrupowanych w recenzowanej pracy zbiorowej z pewnością towarzyszyła świadomość (a nawet obawa), by podjęta przez nich próba stworzenia podstaw kolejnej strategii nie okazała się zwykłym powielaniem wcześniej sformułowanych (i znanych) wniosków i rekomendacji dotyczących określonych działań, tym bardziej że większość z nich występowała już wielokrotnie w roli ekspertów i autorów opracowań dotyczących polityki społecznej adresowanej dla seniorów. Można zadać sobie pytanie, co jest nowego w *Strategiach działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje*, w porównaniu z innymi raportami i strategiami poświęconymi polityce społecznej skierowanej dla osób w starszym wieku. Co oferuje ta kolejna publikacja poświęcona kierunkom i zasadom planowania rozwiązań dla starzejącego się społeczeństwa? Jak trafnie wskazuje Autorka wstępu do tej publikacji – Irena Lipowicz – obecna polityka wobec osób starszych generuje sprzeczne sygnały, gdyż z jednej strony nastąpiło przedłużenie wieku emerytalnego do 67 roku życia, a z drugiej strony realizowane są programy dla grupy wiekowej 50 plus. Sygnalizuje ona ważny kierunek myślenia o starości, a przede wszystkim wskazuje na konieczność wyciągania wniosków z działań podejmowanych przez inne kraje europejskie, w szczególności zaś z tych, które stawiają na efektywność wydat-

Copyright of Journal of Law, Economics and Sociology is the property of Faculty of Law and Administration of Adam Mickiewicz University in Poznan and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.

Właścicielem praw autorskich do „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” jest Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zawartość czasopisma nie może być kopiowana, przesyłana do innych stron internetowych bądź zamieszczana na blogach bez pisemnej zgody wydawcy. Niemniej artykuły można drukować, kopiować lub przysyłać w formie elektronicznej na własny użytek.